

Az ötvenéves fővárosi tűzoltóság.

— 1870—1920. —

Csendes jubileum. — Rójuk le hálánkat életünk és vagyonunk őrzőivel szemben.

Ugy érezzük, kötelességet teljesítünk, mikor egy csendesnek, bensőségesnek és hivatalosnak indult jubileumot a nagy nyilvánosság elé viszünk, mert az a meggyőződésünk, hogy ezzel nemcsak az intézménynek teszünk szolgálatot, hanem módot és alkalmat adunk a főváros egész lakosságának, hogy valamely szép és nemes formában lerója háláját azok iránt, a kiknek vagyon- és életbizton-

ság tekintetében sokat, nagyon sokat köszönhet. A székesfővárosi tűzoltóság az, a mely ez év február elsején üli fennállásának félézados jubileumát. Hogy ötven esztendő alatt hogyan fejlődött ez az intézmény, a míg mai hatalmas szervezetéhez eljutott, hogy mennyi hősi tett, hány emberélet megmentése, mekkora vagyonoknak a pusztító elem elől való megóvása fűződik nagy és minden tiszteletet megérdemlő hivatásához, arról egy újságcikk keretében részletesen beszámolni nem lehet. De nem is kell. A fővárosi tűzoltóság működése a nagy nyilvánosság előtt s annak ellenőrzése mellett folyik s így mindenki tudja, mit és mennyit köszönhet ez a millió város annak az intézménynek, a mely sohasem kért semmit, hanem mindig csak adott, a mely sohasem hivalkodott, hanem mindig szerényen és hősi önfeláldozással teljesítette kötelességét az emberiség iránt.

A közelgő jubileum alkalmából munkatársunk felkereste Janicsék Andort, a tűzoltóság kiváló főparancsnokát és megkérte, nyilatkozzék az elmúlt ötven esztendő történetéről. A főparancsnok urat nagyon, mondhatnók: kellemtlenül meglepte, hogy a „házi ünnepnek”, a mint ő a félézados jubileumot nevezi, a hire avatatlan fülekhez is eljutott és nem akart nyilatkozni. Végül azonban, minthogy már amúgy is kiszivárgott a hír, mégis rászánta magát, hogy rendelkezésünkre álljon. Írásztala gondosan elzárt fiókjából vaskos kézíratosomót vett ki: „A fővárosi hivatásos tűzoltóság ötven éves jubileuma. — 1870—1920” című munkát, a melyet az ő megbízásából a testület egyik kitűnő főtitkára, Teasdale Ottó. ir. Ennek a munkának nyomán a következőkben ismertetjük a budapesti tűzoltóság félézados történetét.

(A kezdet.)

A tűzoltás kötelessége rége óta a polgárságra hárult, a mely természetesen szervezettlenül és dilettáns módon végezte ezt a munkát. Az első hivatalos dokumentum 1808. január 2-án kelt. Pest szab. királyi város tanácsa adta ki és címe: *Die Feuerordnung*. A tűzoltás szervezésének kezdetleges nyomait mutatja ez a rendelet, a mely még mindig a polgárság kötelességévé teszi a tűzoltást. Az európai forradalmi hullám, a mely ekkor indult meg pusztító útjára, minden téren megállította a fejlődést. Olyan tüzvész támadt, a melyre semmiféle Feuerordnungban sem találtak hathatós ellen-szert. Negyvenkét év múltán, 1850. május 10-én jelent meg Pesten a második hatósági rendelet, a *Feuerlöschordnung*, a melyvel egyidőben három szertárt állítottak fel, nehéz fecskendővel és vízfordóval. Tűzoltóság, a szó mai értelmében akkor sem volt még, csupán egy tüzfelügyelő, a ki tűz esetén az oltás munkáját vezette. A tűz kitörését harangkongással jelezték, a fecskendőt a fiakkerektől rekvirált lovak vontatták és minden polgárnak kötelessége volt az oltásnál közreműködni. Sokszor bizony megesegett, hogy a polgárok katonai erővel kellett rákényszeríteni kötelességük teljesítésére. Egyszóval, teljes szervezetlenség uralkodott ezen a téren, mert a czéhrendszer, a melyik mégis bizonyos közösséget jelentett, megszűnt volt és a város összpolgársága, a melyre az oltás kötelessége hárult, érzéketlen volt és talán kissé kegyelmesen fogta fel kötelességét. Ezzel szemben a külföldön a tűzoltóság intézménye már régóta megvolt, kitűnően funkcionált, a rendszeres mentés és védelem

megállapított szabályok szerint történt. Nálunk is mindinkább érezhetővé vált ilyen intézménynek a hiánya, hiszen a város folyton fejlődött, ám a hatóság teljesen passzív viselkedett a kérdéssel szemben, úgy, hogy végre is a polgárság maga vette kezébe az ügyet. Így keletkezett Pesten az önkéntes tűzoltóság, a melynek megszervezését a hatvanas években Széchenyi Ödön gróf vette a kezébe. Ez az egyesület, a melynek létrejöttét több vagyonos polgár áldozatkészsége tette lehetővé, már 1869-ben begyakorlott csapat felett rendelkezett és 1870. január 9-én tartotta első éjjeli őr-séget az Eskü-téren levő plébánia-épületben.

Ekkor eszmélt rá Pest város tanácsa a tűzoltási intézmény fontosságára és minthogy az egyesületi úton szervezett tűzoltóság elégtelennek bizonyult, Széchenyi Ödön gróf előterjesztésére a tanács 1869 végén egy tizenkét tagból álló fizetési városi tűzoltóság felállítását határozta el. Ez a tizenkét emberből álló testület volt a magva a mai európai hírvárosi tűzoltóságunknak. Segédtűzoltóságnak nevezték, amolyan kisegítő szerv volt az önkéntes tűzoltóság mellett. Ez a városi őr-ség 1870 február 1-én tartotta első ügyeleti szolgálatát. Főparancsnokuk Széchenyi Ödön gróf volt, a ki egyúttal az önkéntes tűz-őr-ség főparancsnoki tisztét is ellátta.

Ettől az időponttól kezdődik tulajdonképpen a budapesti tűzoltóintézmény kiépítése és fejlődése. A városi őr-ség létesítésével egyidőben új szerkezetű angol tűzoltószereket vásárolt a város, a melyeknek vontatására állandóan három pár ló állított rendelkezésre. Az őr-ség a lipcei tűzoltóságéhoz hasonló egyenruhát kapott s begyakorlását Krause Valdemár lipcei tűzoltószakasparancsnokra bízták, a ki tüzfelügyelői címet s ezzel 1200 forint fizetést kapott. 1870 márciusában az őr-ség létszámát négy emberrel szaporították s ugyancsak e hó 23-án felállították a Nyul- és Oroszlán-utczák sarkán (a mai iparajziskola helyén) a II. tűz-őr-séget. Az őr-ség tizenkét hivatásos városi tűzoltóból állott, két szer és két pár ló fölött rendelkezett.

(A tűzkeresztség.)

1870. április 20-án jelentette Széchenyi Ödön gróf főparancsnok a tanácsnak, hogy a városi tűz-őr-ség huszonnyolc főből álló csapatának kiképzése befejezést nyert. Két napra rá, április 22-én, esik át a csapat a tűzkeresztségre. Az obudai spirituszgyár gyulladt ki és a tűzoltóság minden illetékes tényező osztatlan elismerése mellett vette ki részét az oltási munkákból. 1870 szeptember 15-én állították fel a III. őr-séget a Kerepesi-ut és Népszínház-utczák sarkán. Ez az őr-ség 14 főből állott s itt helyezték el az első magyar gyártású fecskendőt.

Mire az év letelt, a tűz-őr-ség hatbankárom tüznél működött közre. Ha tekintetbe vesszük, hogy akkoriban sem telefon, sem tüzelőkészülék, sem vízvezeték még nem volt, képet alkotunk magunknak arról a nehéz és fáradságos munkáról, a melyet a tűz-őr-ségnek ezek az utóbbi végeztek. Az első három tüzelő-állomást az 1870. év végén állították fel a Nemzeti Szin-

házban, a Nemzeti Muzeumban és a Nemzeti Kaszinóban. 1871-ben már az őr-ségek egymás között is távridai tüzelés útján érintkeztek. A központi jelző-állomás a városháza tornyán volt, a hol egy négy tagból álló őr-ség vigyázott.

(A király a tűzoltók között.)

1871 szeptember 16-án tartották meg Pesten az első országos tűzoltó-nagygyűlést, a melyet szerkiállításával és nyilvános gyakorlatrendezéssel kapcsolatosak össze. A kiállítást Ferencz József király nyitotta meg, a ki ez alkalommal végignézte az első nyilvános gyakorlatot is, a melyen a városi tűz-őr-ség kivül a gyárak és malmok tűzoltósága is teljes számban résztvett. A király nagy érdeklődéssel nézte a gyakorlatot és nem fukarkodott elismerésének kifejezésével.

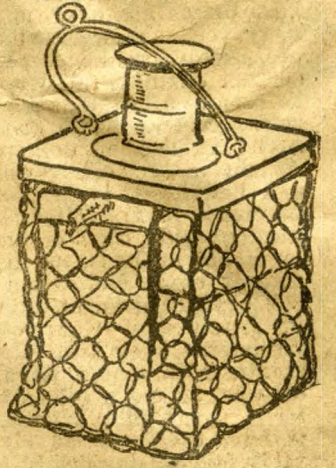
1872-ben rendelte meg a tanács az első toló-létrát, 1873-ban pedig Angliából az első gőzfecskendőt, a melyet Széchenyi főparancsnok nevére kereszteltek. A fecskendőt 1873 márczius 1-én használták először a mező-utczai Swoboda-féle orfeum egészenél. Másodszor október 13-án lépett akcióba a Haggenmacher-féle gőzmalm-tüznél. Ugyanebben az évben állították fel a Próféta-utczában tizenkét emberrel a teréz- városi őr-séget.

Buda és Pest egyesítésekor Széchenyi Ödön gróf főparancsnok hatáskörét Budára is kiterjesztették. 1874. januárjában a — most már —

székesfőváros tanácsa felállítja a ráczvárosi őr-séget, a Döbrentei-utczában. Ez volt az V. számú őr-ség, s létszáma tizenhárom emberből állott. 1874. január 1-én, tekintettel a tűzoltóság fejlődésére, a tanács egy 800 forint fizetéssel, 200 forint lakbérrel és 100 forint ruhaátalány-nal javadalmazott segéd-tiszt állást szervezett, a melyre Kempelen Gyulát, majd ennek 1877-ben történt távozásakor, Scerbovszky Szaniszlót nevezte ki a tanács. Ugyanennek az évnek a nyarán felállították az Óbuda védelmére szolgáló VI. számú őr-séget a mai ujlaki iskola helyén. Létszáma 12 ember volt. Szeptemberben alakították meg a négy főből álló vágóhídi őr-séget.

(Széchenyi távozása.)

1874 szeptemberében veszteti el a városi tűzoltóság Széchenyi Ödön gróf főparancsnokot, a ki annyi szerttel és önfeláldozással, a maradiság konokságát és minden kezdet nehézségeit leküzdve, ugyiszlóval a semmiből teremtetve meg a városi tűzoltóságot és vitte a felvirágzás felé. Törökországba hívták, az ottani tűzoltóság megszervezésére. A tanács egy évre szabadságot adott, de — mint ismeretes — a gróf nem tért többé vissza. Basa lett, a szultán had-segége és a konstantinápolyi tűzoltóság generálisa. Helyét a tanács Follmann Alajos kir. járásbíróval, az önkéntes tűzoltóság helyettes főparancsnokával töltötte be, a kit 1878-ban, Széchenyi leköszönése után, állásában véglegesítették.

A vértanu Batthyány fogház-lámpája.

Természetesen az intézmény fejlesztése most már fokozatosan haladt előre. A tűzoltóság igen derekasan dolgozott, s nemcsak Budapesten, hanem a vidéken is szerzett elismerést és babért, így a szegedi árvízről való közreműködésével. 1875 június 24-én, szombati napon, óriási felhőszakadás volt a Svábhegyen, a melynek következtében az Ördögárok megáradt és a följé épített házak összeomlottak. Ekkor a katasztrófaánál az emberélet és vagyon megmentése körül az egész tűzoltóság nehéz munkát teljesített és különösen a ráczvárosi őr-ség tüntette ki magát. 1876-ban a dunai árvíz alkalmából is kitüntette magát a városi tűzoltóság, a melynek akkor Janicsék Andor mestani főparancsnok és Breuer Szilárd mostani parancsnok is már tagjai voltak. 1877-ben kapta a tűz-őr-ség az első magyar gyártású gőzfecskendőt, a melyet „Budapest” névre kereszteltek. 1878-ban, minthogy akkor már megvolt a tüzelő-berendezés, beszüntette a tanács a harangok félrevezését. Ugyanebben az évben a boszniai hadjárat károsultjai javára József kir. herceg jelenlétében nagy díszgyakorlatot tartottak, a mely tetemes anyagi sikerrel járt.

(A tűzoltóság a közigazgatás szervezetében.)

Az 1881. esztendő döntő fordulót jelent a székesfővárosi tűzoltóság történetében. Ebben az esztendőben ugyanis az intézményt beillesztették a főváros közigazgatásának szervezetébe és ügyeit a közjótékonyági osztályba osztották be, a melynek élén akkor Horváth János tanácsnok állott. Ettől az időtől kezdődik a tűzoltóság rohamos fejlődése, a miben különösen két tanácsnoknak volt kiváló érdeme. Az egyik Nagy Lajos, a másik Almády Géza. Különösen az utóbbi szolgált igen nagy szeretettel és buzgósággal a tűzoltóság ügyét és ő volt az, a ki a legénység nyugdíjgyorsultságának kimondásával bizonyos megállapodottságot hozott a folyton változó legénység létszámába. 1881-ben a tűzoltóság állománya ez volt: 1 főparancsnok, 1 tüzfelügyelő, 1 segéd-tiszt, 16 főparancsnok, 2 gépész, 8 csővezető és 71 tüzoltó. Ebben az esztendőben rendszeresítették a fizetéseket is, a melyeket azóta, a megélhetési viszonyokhoz mérten, ismételtelen felemeltek. Ma 451 a tüzoltó-legénység száma, a kik fölött tizenkét főből álló tiszti személyzet áll és az irodai munkát három írodatiszt végzi. Van azonkívül az intézménynek állandó orvosa is. Follmant 1882-ben Kempelen Béla váltotta fel a főparancsnokságban, 1885-ben Scerbovszky Szaniszló lett a főparancsnok és 1912 óta Janicsék Andor látja el ezt a felelősséggel teljes, nehéz állást.

A tűz-őr-ség mai szervezetében egy központi és kilencz kerületi őr-ségből áll. A szerek között négy elektromobil, tíz benzinautó és négy gőzfecskendő van. A közbejött háború akadályozta, hogy teljesen az autóberevezésre térjenek át. Rádó esetén a löfogató-szerek egy perc, az autószerk husz-harmincz másodperc alatt vonulnak ki.

Fennállása óta a tűzoltóság 21.219-szer vount ki. A tüzesetek száma 1873-ban 63, 1880-ban 203, 1890-ben 481, 1900-ban 460, 1910-ben 630 és 1919-ben 685 volt. Közben — 1913-ban — a tűz-

esetek száma 1131-re szökkent. Ez a szám azonban a háború folyamán lecsökkent, mert egy-szerre igen kevés lett a *bolti tűz*. Az áruk ára ugyanis olyan magasra szökkent, hogy a biztosítási összeg nem fedezte volna a tüzkárt. És — érdekes — azért is csökkent az esetek száma, mert nincsen — gyufa.

Ugynevezett *nagy tűz* 163 volt. Ezek közül megemlítjük:

1871 szeptember 13. Nemzeti Színház; 1873 július 29. Máv. kocsigyár; október 13. Haggemacher-gőzmalom; 1874 január 3. Miklóssy-Színház; 1875 szeptember 21. Gregersen-féle áruháza; 1877 január 19. Pannónia-gőzmalom; 1880 január 7. Hedrich és Strausz-féle gőzmalom, július 27. Wörner-féle gyár; 1883 február 16. Városi omnibusz-telep; 1885 augusztus 17. Közvágóhid; 1886 február 28. Pesti Vigadó; 1889 január 26. M. kir. Operaház; 1889 december 20. a Német Színház; 1890 augusztus 2. Schmidt és Császár-malom; 1892 október 22. Concordia-gőzmalom; 1894 április 26. Külső kerepesi-uti fatelepek; 1895 május 18. Spódium-gyár; 1896 július 30. a Központi vásárcsarnok; 1899 április 30. Flóragyertyagyár; 1900 május 3. II. Szülészeti klinika; 1902 január 24. Concordia-gőzmalom; június 7. Heidelberg vegyigyár; 1903 augusztus 24. Párisi Nagy Áruház; 1904 augusztus 6. Dohányraktár; 1905 július 30. Erzsébet-gőzmalom; 1908 július 8. Kovald festő- és tisztítógyár; 1908 augusztus 22. Bpest Ásványolajipar r.-t.; 1909 július 26. Schlick-gépgyár; augusztus 21. Gschwindt-szersz- gyár; 1910 augusztus 8. Zucker Henrik üvegraktár; 1911 május 28. Variete-Színház; 1912 szeptember 21. Zucker Henrik üvegraktár; 1914 január 28. Vegyészeti gyár; szeptember 19. Erzsébet-malom; november 14. Schmidt és Császár-malom; 1915 május 14. Viktória-malom; július 6. Spódium-gyár; 1916 márczius 30. Hungária-malom; április 9. és június 10. Lord és Társa fatelep; október 8. Király-malom; 1917 január 2. Óbudai hajógyár, márczius 25. Viktória-malom; július 12. rákosi rendező-pályaudvar; 1918 április 11. Fővárosi Elektromos Művek; 1919 június 5. Schmidt és Császár-malom.

Ötven év alatt összesen három tüzoltó lett hivatásának áldozata. Kettő a Concordia-malom égésénél lelte halálát, egy pedig a Zichy Rafael palotájában kiütött mennyezet-tüznél vesztette életét.

Mielőtt cikkünket befejeznők, még néhány szóval meg kell emlékeznünk a kun-utcai parancsnoksági épület előcsarnokában levő *muzeumról*. Kicsiny területen — sok látnivaló. A nagy tüzekből származó emlékek, fényképfelvételek, a gyapju-utcai leégett német színház utolsó színlapja, a Párisi Nagy Áruház égésénél az üszkők alatt talált teljesen ép tárgyak, a Kovald-féle robbanás egyik áldozatának ruhafoszlányai és kinjában kitépett hajeszmók, — mindmégannyi szomorú emléke a nagy katasztrófáknak. És ott van a muzeumban az az ereklyeszámba menő mécestartó, a mely az első magyar vértanú-miniszterelnök, *Batthyány Lajos* gróf ezeliájában, a „Neuebäude“-ban lógott és a melynek drótsövényén szűrődött át a pislákoló mécs fénye a magyar szabadságharcz e nemes, halhatatlan alakjára. Az Új-épület lebontásakor egy derék tüzoltó mentette meg ezt a lámpást.

(—omi.)